

Variabile care modelează situația de comunicare. Studiu de caz: termeni și formule de adresare în scrisorile lui Ion Creangă

Alina-Georgiana FOCȘINEANU*

Key-words: *terms of address, letters, communication*

1. Introducere. Metodologie, cadru teoretic

Lucrarea ia în discuție folosirea termenilor și formulelor de adresare¹ de către Ion Creangă în unele scrisori, în contextul mai larg al *teoriilor comunicării* (Knapp, Daly 2011) și *adresării* (Braun 1988). Bazată pe un corpus relativ extins, lucrarea își propune să exploreze și să explice factorii socio-culturali care influențează selectarea și, apoi, utilizarea termenilor și formulelor de adresare, pe de o parte, și, pe de altă parte, să urmărească *variabilele care modelează comunicarea* (Worchel 1986: 230; Shepherd, Weschler 1995: 103; Șerbănescu 2007: 43). Acestea sunt definite de Stephen Worchel prin „transitory factors that involved the setting in which an interaction occurs” (1986: 230), fiind reprezentate de *cultura, vârsta, sexul* sau *statutul social* al protagoniștilor situației de comunicare, de *distanța socială* sau de *relațiile interpersonale* dintre aceștia (1986: 231).

Pornind de la premisele că „diferitele tipuri de adresare reflectă natura și sfera relațiilor dintre interlocutori” (Ionescu-Ruxăndoiu 1981: 241) și că adresarea

oglindește dependența normei sociolingvistice de caracteristicile comunității lingvistice și reflectă variația spațială, etno-socială, situațională (în sincronie și diacronie) a regulilor comunicării (Ciolac 1999: 229),

ne propunem să ne ocupăm de un corpus constituit din 27 de scrisori, după cum urmează: scrisoarea din 30 august 1883 către sora Elena Creangă – Achiței; scrisorile din 16 iunie și 12 iulie 1884 către Ecaterina Vartic; scrisorile din 19 mai 1888, 5 iunie 1888, 2 iulie 1889 și una nedatată către unchiul Gheorghe Creangă; scrisoarea din 5 noiembrie 1885 către A.C. Cuza; scrisoarea din 24 iunie 1884 către fratele Zahei Creangă; scrisoarea către Vasile Conta – nedatată; scrisorile către Mihai Eminescu – două nedatate și una din decembrie 1877; scrisoarea din 21 octombrie 1878 către Ioan Slavici; scrisoarea din 28 noiembrie 1887 către Nicu Gane; scrisoarea din 7 noiembrie 1888 către Mihail Kogălniceanu; scrisorile din 10 noiembrie 1876, 11 iunie 1881, 17 iunie 1881, 16 decembrie 1881, 23 noiembrie

* Universitatea din București, România.

¹ Vom folosi abrevierea TFA.

1882 , 23 mai 1883 și 19 septembrie 1887 către Titu Maiorescu; scrisorile din 22 februarie 1885, 15 mai 1885 și 6 martie 1877 către Costache Negruzzi; scrisoarea din 28 decembrie 1882 către președintele societății *România Jună*. Pentru aceasta am utilizat volumul *Opere* de Ion Creangă, apărut în anul 1982 la Editura Minerva, reproducere după Ion Creangă, *Opere I-II*, ediție îngrijită de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, Colecția *Scriitori români*, Editura Minerva, 1970.

În acest scop, materialul excerptat de noi este clasificat pornind de la criteriile taxonomice teoretizate de Friederike Braun în lucrarea *Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures* (1988). Autoarea definește conceptul de *adresare* (*address*) prin *a speaker's linguistic reference to his/ her collocutor(s)* (1988: 7). În acest sens, analiza noastră nu se focalizează pe criterii eminamente lingvistice (pronume și nume folosite în adresare, titluri de respect, formule reverențioase etc.), ci avem în vedere, mai cu seamă, și unele criterii socio-culturale privitoare la tipologia relațiilor dintre indivizi (*tranzacționale* vs. *personale*, *simetrice* vs. *asimetrice*) sau la *relațiile afective* (*affective relations*) dintre aceștia (Shepherd, Weschler 1995: 103). Donald P. Cushman și Dudley D. Cahn arată că variabilele care modelează comunicarea contribuie la definirea tipului de relație dintre indivizi, rămânând constante în timpul procesului comunicativ: „for their effects are unique to a particular type of relationship and remain relatively constant throughout its development” (1993: 139).

2. Analiza corpusului

Continuăm expunerea noastră cu discutarea TFA din scrisorile menționate în capitolul anterior. Inventarul TFA de care ne vom ocupa este constituit din: adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane + nume propriu; adjectiv în vocativ; adjectiv în vocativ + nume de rudenie; adjectiv în vocativ + nume de rudenie + nume propriu; nume de rudenie + adjectiv în vocativ; nume de rudenie + nume propriu + adjectiv în vocativ; diminutive în vocativ; nume de rudenie în vocativ + nume propriu; nume generice referitoare la persoane + nume de funcții; adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane + nume de rudenie + nume propriu; pronume de politețe, respectiv onorifice (*realizări locuționale ale pronomelor de politețe*; GALR I, 2008: 216); pronume personale.

2.1. Situații de comunicare personale

În corpusul nostru situațiile de comunicare personale sunt reprezentate atât de (1) relații în cadrul familiei, cât și de (2) relații de prietenie. Liliana Ionescu-Ruxăndoiu arată că „în cadrul familiei, caracterul nerez reciproc al relațiilor este dat de diferențele de vârstă, mai exact, de generație” (1981: 241). În acest sens, selectarea TFA fiind condiționată, înainte de toate, de *vârsta celor doi protagoniști ai situației de comunicare*, remarcăm că Ion Creangă folosește TFA fie în (A.1.) adresarea către o persoană mai în vârstă (relații asimetrice), fie în (A.2.) adresarea către o persoană de vârstă apropiată (relații simetrice).

2.1.1. Inferior – superior

În cele trei scrisori adresate unchiului matern, preotul Gheorghe Creangă, Ion Creangă întrebuițează o gamă variată de termeni de rudenie – *bădiță*, *leliță*, *moșule* – utilizați, așa cum arată Ion Scurtu în lucrarea *Termenii de înrudire în limba română*, în adresarea respectuoasă sau reverențioasă către o persoană mai în vârstă, rudă sau nu cu emițătorul (1966: 265, 280, 12–15):

a) adjectiv în vocativ + nume de rudenie + nume propriu: „Sărut mîinile² și pe dos, și pe față, *preaiubiților* mei *bădiță* și *leliță Ecaterină*” (ICO: 451) (în scrisoarea către unchiul Gheorghe Creangă; nedatată); „*Dragă* și iar *dragă Bădiță Gheorghe*” (ICO: 454) (în scrisoarea din 5 iunie 1888 către unchiul Gheorghe Creangă);

b) nume de rudenie + adjectiv în vocativ: „*Moșule dragă*” (ICO: 455) (în scrisoarea din 2 iulie 1889 către unchiul Gheorghe Creangă);

c) nume de rudenie + nume propriu + adjectiv în vocativ: „*Bădiță Gheorghe dragă*, și *preaiubite verișoare, Anetă și Elenuță*” (ICO: 453) (în scrisoarea din 19 mai 1888 către unchiul Gheorghe Creangă).

Alături de vârstă, caracterul asimetric al relațiilor dintre Ion Creangă și unchiul său este determinat și de *statutul social* al protagoniștilor situației de comunicare. Astfel, unchiul său deținând o poziție importantă în ierarhia socială a epocii, cea de preot, Ion Creangă selectează termenii de adresare adecvați unei astfel de situații de comunicare:

a) pronume de politețe: „Dorim deci, ca și pe *d-voastră* această simplă epistolă să vă găsească în cel mai perfect grad al sănătății și al fericirii!” (ICO: 451) (în scrisoarea către unchiul Gheorghe Creangă; nedatată);

b) onorifice: „Al *domniei-voastre* serv!” (ICO: 4513) (în scrisoarea către unchiul Gheorghe Creangă; nedatată); „Al *sf.-voastre*, Ion Creangă” (ICO: 455) (în scrisoarea din 5 iunie 1888 către unchiul Gheorghe Creangă); „Ai *sf.-voastre* întru tot supuși fii sufletești, Tinca și Ion Creangă” (ICO: 455) (în scrisoarea din 2 iulie 1889 către unchiul Gheorghe Creangă).

2.1.2. Relații simetrice

În scrisorile de care ne ocupăm am identificat atât relații simetrice în cadrul familiei, cât și relații de prietenie.

Scrisorile adresate membrilor familiei se remarcă prin predilecția pentru folosirea în adresare a unor termeni de rudenie, a diminutivelor sau a unor adjective „care implică o apreciere subiectivă a relației cu interlocutorul sau a însușirilor acestuia” (Ionescu-Ruxăndoiu 1981: 241), anume *dragă* și *preaiubite*, consecință a gradului ridicat de apropiere dintre indivizi și a *relațiilor afective* (engl. *affective relations*) (Shepherd, Weschler 1995: 103) dintre Ion Creangă și destinatarii săi, fiind astfel o expresie a *politeții pozitive*:

a) diminutive în vocativ: „*Elenuță*, tare aş vrè să am vro 20 de coți sumani de noaten, buni pentru un suman pentru mine” (ICO: 450) (în scrisoarea către sora Elena Creangă – Achiței din 30 august 1883); „*Tincă*” (ICO: 458, 459) (în scrisorile din 16 iunie 1884, 12 iulie 1884 către Ecaterina Vartic);

² Am respectat ortografia din textul original.

b) adjectiv în vocativ + nume de rudenie + nume propriu: „*Dragă soră Elenuță*” (ICO: 449) (în scrisoarea către sora Elena Creangă – Achiței din 30 august 1883); „*Bădiță Gheorghe dragă, și preaiubite verișoare, Anetă și Elenuță*” (ICO: 453) (în scrisoarea din 19 mai 1888 către unchiul Gheorghe Creangă);

c) adjectiv în vocativ: „*Află, dragă, că și noi suntem sănătoși din mila lui D-zeu!*” (ICO: 449) (în scrisoarea către sora Elena Creangă – Achiței din 30 august 1883);

d) nume de rudenie în vocativ + nume propriu: „*Frate Zahei*” (ICO: 456) (în scrisoarea din 24 iunie 1884 către fratele Zahei Creangă).

Pe lângă folosirea unor nume de rudenie în adresarea către o rudă, am observat că Ion Creangă întrebuințează unii termeni de rudenie și în adresarea către o altă persoană de vârstă apropiată, anume *frate* și *bădie*. În limba română aceste nume de rudenie sunt utilizate în adresarea către un *outsider* al *in-group*-ului familial atunci când relația dintre cei doi indivizi se caracterizează prin respect reciproc, grad înalt de apropiere și încredere (Scurtu 1966: 107–120, 265), aceștia considerându-se *rude spirituale*. Folosirea numelor de rudenie în adresarea către o persoană care nu este rudă cu emițătorul este considerată de Friederike Braun o *utilizare fictivă* (*fictive use*) a termenilor de rudenie (1988: 9).

Raportându-ne la contextul socio-cultural al epocii, am putea considera că prestigiul lui Mihai Eminescu sau poziția lui Vasile Conta (ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor) impun un relativ grad de *asimetrie* relațiilor pe care aceștia le au cu Ion Creangă. În ciuda acestui fapt, aceste relații se remarcă prin simetrie, căci Ion Creangă frecventează *Junimea* îndrumat de Mihai Eminescu, iar cu Vasile Conta a fost coleg de clasă la Târgu Neamț. Astfel, folosirea unor nume de rudenie de către Ion Creangă în adresarea către Mihai Eminescu sau Vasile Conta reprezintă o marcă a *apropierii dintre indivizi*:

a) nume de rudenie în vocativ + nume propriu: „*Frate Conta, nu ne uita și scie-mi când vii*”. (ICO:461) (în scrisoarea către Vasile Conta); „*Bădie Mihai*” (ICO: 464, 465, 466) (în scrisorile către Mihai Eminescu); „*Bădie Mihai, nu pot să uit acele nopți albe când hoinăream prin Ciric și Aroneanu, fără pic de gânduri rele, dar din dragostea cea mare pentru Ieșul uitat și părăsit de toți*”. (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „*Vino, frate Mihai, căci fără tine sunt străin*”. (ICO: 466) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu).

La fel ca în scrisorile destinate unor membri ai familiei, Ion Creangă folosește în adresarea către prietenii săi adjective care exprimă sentimentele sau respectul pentru destinatarii săi:

a) adjectiv în vocativ: „*Doru-mi este și mie de d-ta, dragă, dar mare-i Cel-de-sus!*” (ICO: 462) (în scrisoarea din 5 noiembrie 1885 către A.C. Cuza);

b) adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane (+ nume propriu): „*Iubite prietene*” (ICO:461) (în scrisoarea către Vasile Conta); „*Stimabile și mult iubite d-le Cuza*” (ICO: 462) (în scrisoarea din 5 noiembrie 1885 către A.C. Cuza); „*Iubite domnule Slavici*” (ICO: 484) (în scrisoarea din 8 februarie 1882 către Ioan Slavici); „*Vă rog dar, în puterea prieteșugului, dragă d-le Slavici, abateți-vă, în treacăt, pe la Socec, intrați în vorbă cu el despre această afacere, stăruiți să ne*

răspundă ori da ori ba și totodată comunicați-mi și dv. rezultatul!” (ICO: 484) (în scrisoarea din 8 februarie 1882 către Ioan Slavici);

c) adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane + nume de rudenie + nume propriu: „*Stimabile domnule și frate Slaviciu*” (ICO: 482) (în scrisoarea din 21 octombrie 1878 către Ioan Slavici).

Totodată, pe lângă gradul înalt de apropiere dintre Ion Creangă și destinatarii scrisorilor sale, se remarcă și *politețea* sau *respectul* acordat acestora, evidențindu-se chiar un *sistem al politeții ierarhice*³, concretizat la nivel lingvistic prin folosirea unor:

a) pronume de politețe: „Ai plecat și *mata* din Iași, lăsînd în sufletul meu multă scîrbă și amăreală”. (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „Dar, iartă și *mata*, căci o prietenie care ne-a legat așa de strîns nu poate să fie ruptă fără de ciudă din partea aceluia care rămîne singur”. (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atîtea ori am stat împreună, unde *mata*, uitîndu-te pe cerul plin de minunății, îmi povesteai atîtea lucruri frumoase... frumoase...” (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „Vă rog dar, în puterea prieteșugului, dragă d-le Slavici, abateți-vă, în treacăt, pe la Socec, intrați în vorbă cu el despre această afacere, stăruiți să ne răspundă ori da ori ba și totodată comunicați-mi și *dv. rezultatul!*” (ICO: 484) (în scrisoarea din 8 februarie 1882 către Ioan Slavici); „Doru-mi este și mie de *d-ta*, dragă, dar mare-i Cel-de-sus!” (ICO: 462) (în scrisoarea din 5 noiembrie 1885 către A.C. Cuza);

b) pronume personale: „*Tu*, te cerți cu politicianii prin *Timpul*; ce-ai pățit de te-ai făcut așa războinic?” (ICO: 467) (în scrisoarea către Mihai Eminescu; nedată).

Observăm că TFA evidențiază predilecția pentru *politețea pozitivă*, notă definitorie a unor societăți în care gradul de apropiere dintre indivizi este foarte ridicat și, mai ales, unde normele familiale devin, în urma acordului (tacit sau nu) dintre membrii comunității, norme sociale. Mai mult decât atât, modelul familial este *matrice* a relațiilor macrosociale, un argument în acest sens fiind folosirea unor nume de rudenie în adresarea către prieteni (*frate Conta, frate Mihai, bădie Mihai, frate Slaviciu*).

2.2. Situații de comunicare tranzacționale

Analizând scrisorile lui Ion Creangă adresate unor politicieni, demnitari sau funcționari din epocă, am identificat o singură subcategorie de relații, *nereciproce*, caracterul asimetric al acestora fiind o consecință firească a statutului social al indivizilor. Astfel, am remarcat o gamă relativ omogenă de TFA:

a) adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane + nume propriu: „*Stimabile domnule Gane*” (ICO: 468) (în scrisoarea din 28 noiembrie 1887 către Nicu Gane); „*Mult respectabile cuconule Mihalache*” (ICO: 469) (în scrisoarea din 7 noiembrie 1888 către Mihail Kogălniceanu); „*Stimabile d-le Maiorescu*” (ICO: 470, 476) (în scrisorile din 10 noiembrie 1876, 23 mai 1883 către Titu Maiorescu);

³ Am preluat conceptul de la Alexandru Niculescu (Niculescu 1965).

„*Stimabile domnule Maiorescu*” (ICO: 471, 472, 473, 474) (în scrisorile din 11 iunie 1881, 17 iunie 1881, 16 decembrie 1881, 23 noiembrie 1882 către Titu Maiorescu); „*Respectabile și mult iubite d-le Maiorescu*” (ICO: 477) (în scrisoarea din 19 septembrie 1887 către Titu Maiorescu); „*Stimabile d-le Negruzzi*,” (ICO: 479) (în scrisoarea către Costache Negruzzi din 6 martie 1877); „*Stimabile d-le Negruzzi*” (ICO: 479) (în scrisoarea către Costache Negruzzi din 22 februarie 1885); „*Stimabile și mult iubite d-le Negruzzi!*” (ICO: 481) (în scrisoarea către Costache Negruzzi din 15 mai 1885);

b) pronume de politețe: „*D-voastră* cred că veți fi rîs și de mine și de dînsa, și cu drept cuvînt: pentru că este o copilărie, scrisă de un om mai mult bătrîn decît tînăr; da' bine, da' rău, D-zeu știe” (ICO: 470) (în scrisoarea din 10 noiembrie 1876 către Titu Maiorescu)

c) nume generice referitoare la persoane + nume de funcții: „*Domnule Președinte*” (ICO: 486) (în scrisoarea din 28 decembrie 1882 către președintele societății *România Jună*); „*Primiți, vă rog, d-le Președinte, încredințare despre stima și recunoștința ce vă păstrez*” (ICO: 486) (în scrisoarea din 28 decembrie 1882 către președintele societății *România Jună*).

Dat fiind caracterul oficial al scrisorilor de care ne ocupăm, remarcăm că nota generală a acestora este una protocolară, dacă nu chiar solemnă. Astfel, Ion Creangă își tratează destinatarii cu respect și prețuire, dovadă fiind adjectivele *stimabile*, *respectabile*, *mult respectabile*, *mult iubite*. Această atitudine este evidențiată și de folosirea numelui *domnule* sau de cea a pronumelor de politețe (*D-voastră*). Remarcăm că selectarea de către Ion Creangă a acestor TFA indică *deferența*, respectul pentru destinatar și, implicit, recunoașterea statutului social al acestuia (prin folosirea numelor de funcții). Cu toate că relațiile sociale dintre Ion Creangă și destinatarii săi sunt *asimetrice*, expresie a *distanței sociale*, identificăm și mărci ale *politeții pozitive* în aceste scrisori, ba mai mult, o oarecare (încercare de) apropiere între indivizi, ilustrată de utilizarea adjectivului *mult iubite*.

Comparând cele două situații de comunicare avute în vedere (*personale* vs. *tranzacționale*), remarcăm că Ion Creangă întrebuințează în scrisorile adresate surorii sale, lui Mihai Eminescu, lui Ioan Slavici sau A. C. Cuza unele TFA și în textul propriu-zis al epistolelor, nu numai în formulele de incipit sau de final. Astfel, gradul ridicat de apropiere dintre expeditor și destinatari, prețuirea sau respectul acordate acestora din urmă se reflectă la nivel lingvistic printr-o serie de:

a) pronume: „Ai plecat și *mata* din Ieși, lăsînd în sufletul meu multă scîrbă și amăreală” (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „Dar, iartă și *mata*, căci o prietenie care ne-a legat așa de strîns nu poate să fie ruptă fără de ciudă din partea aceluia care rămîne singur” (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „Această epistolie ți-o scriu în cerdacul unde de atîtea ori am stat împreună, unde *mata*, uitîndu-te pe cerul plin de minunății, îmi povesteai atîtea lucruri frumoase... frumoase...” (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „Vă rog dar, în puterea prieteșugului, dragă d-le Slavici, abateți-vă, în treacăt, pe la Socec, intrați în vorbă cu el despre această afacere, stăruți să ne răspundă ori da ori ba și totodată comunicați-mi și *dv. rezultatul!*” (ICO: 484) (în scrisoarea din 8 februarie 1882 către Ioan Slavici); „*Tu,*

te cerți cu politicianii prin *Timpul*; ce-ai pățit de te-ai făcut așa războinic?” (ICO: 467) (în scrisoarea către Mihai Eminescu; nedată);

b) nume de rudenie în vocativ (folosite în adresarea către o persoană care nu este rudă cu emițătorul) + nume propriu: „*Bădie Mihai*, nu pot să uit acele nopți albe când hoinăream prin Ciric și Aroneanu, fără pic de gânduri rele, dar din dragostea cea mare pentru Ieșul uitat și părăsit de toți”. (ICO: 464) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu); „*Vino, frate Mihai*, căci fără tine sunt străin”. (ICO: 466) (în scrisoarea din decembrie 1877 către Mihai Eminescu);

c) adjective în vocativ care surprind caracterul intim al relațiilor cu destinatarul său: „*Află, dragă*, că și noi suntem sănătoși din mila lui D-zeu!” (ICO: 449) (în scrisoarea către sora Elena Creangă – Achiței din 30 august 1883); „*Doru-mi este și mie de d-ta, dragă*, dar mare-i Cel-de-sus!” (ICO: 462) (în scrisoarea din 5 noiembrie 1885 către A.C. Cuza).

3. Concluzii

Am remarcat că există o relativă diversitate a tiparelor lingvistice ale TFA în scrisorile lui Ion Creangă: adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane + nume propriu; adjectiv în vocativ; adjectiv în vocativ + nume de rudenie; adjectiv în vocativ + nume de rudenie + nume propriu; nume de rudenie + adjectiv în vocativ; nume de rudenie + nume propriu + adjectiv în vocativ; diminutive în vocativ; nume de rudenie în vocativ + nume propriu; nume generice referitoare la persoane + nume de funcții; adjectiv în vocativ + nume generice referitoare la persoane + nume de rudenie + nume propriu; pronume de politețe, respectiv onorifice; pronume personale.

Totodată, am observat că *variabilele care modelează comunicarea* sunt reprezentate de *diferențele biologice dintre indivizi*, *diferențele de statut socio-economic* (Șerbănescu 2007: 46), Ion Creangă fiind preocupat să opereze selecția TFA și să adapteze discursul în funcție de: a) *situația de comunicare*, b) *vârsta* sau *sexul* protagoniștilor situației de comunicare, c) *distanța socială* dintre aceștia sau d) *natura relațiilor* (sociale, familiale, de prietenie) dintre interlocutori, *tipologia relațiilor dintre indivizi* imprimând unor termeni și formule de adresare trăsături precum *+/deferență/*, *+/distanță discursivă/* și, în unele cazuri, *+/afectivitate/*.

Bibliografie

- Braun 1988: Friederike Braun, *Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages*, Berlin, Mouton de Gruyter.
- Ciolac 1999: Marina Ciolac, *Sociolingvistică românească*, București, Editura Universității din București.
- Cushman, Dudley 1993: Donald P. Cushman, Dudley D. Cahn, „Mate Relationship Entry, and Communication Variables: A Preliminary Study”, in Anne Maydan Niotera And Associates (eds.), *Interpersonal Communication in Friend and Mate Relationship*, Albany, State University of New York Press, p. 139–146.
- GALR = *Gramatica Limbii Române*, volumul I (coord. Valeria Guțu Romalo), București, Editura Academiei Române, 2008.

- Ionescu-Ruxăndoiu 1981: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Sociolingvistică și semantică (Termeni de adresare în schițele lui I.L. Caragiale)*, în Coteanu, I., Wald, Lucia (eds.), *Semantică și semiotică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 240–257.
- Knapp, Daly 2011: Mark L. Knapp, John A. Daly (eds.), *The SAGE Handbook of Interpersonal Communication*, Thousand Oaks, Sage.
- Niculescu 1965: Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Contribuții gramaticale*, București, Editura Științifică.
- Scurtu 1966: Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Shepherd Weschler 1995: Clovis Shepherd, Irving R. Weschler, „The Relation Between Three Interpersonal Variables and Communication Effectiveness: A Pilot Study”, in *Sociometry*, Vol 18, No. 2 (May, 1995), p. 103–110.
- Șerbănescu 2007: Andra Șerbănescu, *Cum gândesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*, Iași, Polirom, p. 15–77.
- Worchel 1986: Stephen Worchel, „The Influence of Contextual Variables on Interpersonal Spacing”, in *Journal of Nonverbal Behaviour*, vol. 10, Issue 4, p. 230–254.

Surse

- ICO = Ion Creangă, *Opere*, București, Minerva, 1982, reproducere după Ion Creangă, *Opere I–II*, ediție îngrijită de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, București, Editura Minerva, 1970.

Variables That Modify the Communication. Case Study: Terms of Address in Ion Creangă's Letters

Our paper explores the terms of address identified in 27 letters, where we registered a numerous inventory of terms of address used in *personal* or *transactional* communication. Taking into account the *variables that modify communication*, our research shows that Ion Creangă selects all terms of address according to the *biological differences* (age, sex) and *socio-economic differences* (status, position, culture, social distance) between him and his recipients. We also show that some of these terms of address are described by sets as /+deference/, /+discursive distance/ and, in some, cases, /+affectivity/.